

Ingliz Tili Soʻz Birikmasining Tasnifi

Jomoliddin Togaymurodov

Iqtisodiyot va Pedagogika universiteti oʻqituvchisi

Rushana Toshkanjonova

Iqtisodiyot va Pedagogika universiteti talabasi

Anotatsiya: Ushbu maqolada Ingliz tilidagi soʻz birikmasining sintaksiz va morfologik tuzilishidagi hosila jarayonlarining qiyosiy tahlili berilgan. Tilshunoslik evolutsiyasining muhim jihati boʻlgan Ingliz tilining yangi soʻz va iboralarni qanday yaratilishidagi oʻxshashlik va farqlarni ochish uchun oʻrganiladi.

Kalit soʻzlar: Ingliz tili soʻz birikmasi, soʻz birikmasi turlari, sintaksiz, morfologik.

Kirish. Ushbu maqolada ingliz va oʻzbek soʻz birikmalarining sintaktik va morfologik tuzilishidagi hosila jarayonlarining qiyosiy tahlili berilgan. Tilshunoslik evolyutsiyasining muhim jihati boʻlgan derivatsiya ikkala tilning yangi soʻz va iboralarni qanday yaratilishidagi oʻxshashlik va farqlarni ochish uchun oʻrganiladi. Shu bilan birga, soʻz birikmalarining oʻrganilishi ingliz tilidagi soʻzlar oʻrtasidagi tabiiy va toʻgʻri munosabatlarni tushunishga yordam beradi, bu esa tilni samarali oʻrganish va aniq ifodalashni osonlashtiradi.

Ingliz va oʻzbek tillardagi hosila jarayonlarining qiyosiy tahlili ham umumiy qonuniyatlarni, ham oʻziga xos xususiyatlarni ochib beradi. Affikasatsiya, ikkala tilde ham keng tarqalgan strategiya, prefix va qoʻshimchalarning maʼno oʻzgarishiga qanday hissa qoʻshishi boʻyicha oʻxshashliklarni koʻrsatadi. Biroq, affikslarning tabiati har xil boʻlib, ingliz tilida koʻproq qoʻshimchalarga tayanadi, oʻzbek tilida esa prefix va infikslarga ustunli beriladi.

Tilshunoslik fan taraqqiyotining hozirgi davrigacha soʻz birikmasi tadqiqi masalasi jahon tilshunosligida tadqiqotlar kun tartibidagi eng dolzarb muammolarni oʻzida taqozo etuvchi tekshiruv obyektlaridan biri boʻlib keladi va bu sohada salmoqli ilmiy ishlar bajarildi. Lekin shunday boʻlishiga qaramasdan, uni muammolardan xoli deb boʻlmaydi. Zero bugungi kungacha soʻz birikmasi lingvistik maqomini belgilash nuqsonli boʻlib qolmoqda. Soʻz birikmalari hozirgacha tobe komponentli sintaktik qurilma sifatida izohlanib kelmoqda. Bu esa teng komponentli soʻz birikmalari xususida soʻz yuritishga monelik qilishi

tabiiydir. Vaholanki, tobe komponentli soʻz birikmalari bilan bir qatorda teng komponentli soʻz birikmalari ham mavjudligini inkor etish qiyin.

INGLIZ TILIDA SOʻZ BIRIKMALARI VA ULARNINGA TURLARI.

Sintaksis tadqiq qiladigan asosiy birliklar soʻz birikmalari va gaplardir. Soʻz birikmasi semantic va sturukturaviy jihatdan bir-birini taqoza qiladigan kamida ikkita mustaqil soʻzlarning birikishidan hosil boʻlgan birlik. Ingliz tilida soʻz birikmalarining quyudagi turlari bor: 1) teng bogʻlangan:

For example: Nack and Jack, boy and girl, the sun and the moon; 2)tobe bogʻlangan; For example: beautiful girl, good doctor, politically avtive; 3)predikativli: For example: Nicks singing, him to sing, him changed, it being dark. Soʻz birikmalari oʻzaro sindetik va asindetik bogʻlanishi mumkin. Sindetik bogʻlanish deganda biz, bogʻlovchilar orqali bogʻlanishni tushunamiz (everybody but him, he and she, neither Jack nor Nick), asindetik bogʻlanish deganda esa, hech qanday qoʻshimchalarsiz bogʻlanishni tushunamiz (handsome boy, Nick the singer, King Arthur).

INGLIZ TILIDA SOʻZ BIRIKMALARINING TUTGAN OʻRNI

Soʻzlar bir-biri bilan ikki xil bogʻlanadi: 1. Teng bogʻlanish. 2. Tobe bogʻlanish.

Teng bogʻlanish bunda bir soʻz boshqasiga tobe boʻlmaydi, bir-biri bilan sanash ohanggi yoki teng bogʻlovchilar bilan bogʻlanadi. Masalan:Ertalab madrasa yonida bolalar, ayollar toʻplanishdi. *For example;* The children, women collected at the traditional Islomic shool in the moorning.

Ushbu gapda children, women teng bogʻlanishga misol boʻladi. Quyidagi gaplar teng bogʻlanishga misol boʻladi. *For example:* I saw a pen and a pencil on the table. (Men stolda ruchka va qalamni koʻrdim). He bought apples, apricost, bananas yesterday (U kecha olmalar, oʻriklar, bananlar oldi). Tobe bogʻlanish: bunda bir soʻz boshqasiga tobe bogʻlanadi.

Soʻz birikmasi va soʻz.

Soʻz narsa, belgi, shaxs, ish harakatni umumiy ifodalash uchun xizmat qiladi, *a book* degan kitobni tushunamiz, *to go* deganda bormoqlikni tushunamiz. Soʻz birikmasi ham narsa, belgi, ish harakatni ifodalaydi va bu jihatdan soʻzga oʻxshab ketadi, ammo soʻz birikmasi narsa , belgi, ish harakatni boshqa narsa, belgi, ish harakatdan ajratib aniqroq qilib ifodalaydi.

A pupil -a clever pupil- aqlli oʻquvchi

A girl-a beautiful girl – chiroyli qiz.

Ayniqsa, soʻz birikmasini qoʻshma soʻzlardan farqlash kerak. Ular quyidagilar:

1. Soʻz birikmasi tarkibidagi soʻzlar oʻzaro maʼno mustaqilligini saqlaydi, qoʻshma soʻz qismlari esa maʼno mustaqilligini yoʻqotgan boʻladi.

Qiyoslanganda esa, soʻz birikmasining tarkibidagi soʻzlarni oʻzaro almashtirish mumkin, iborada bunday boʻlmaydi:

Childrens book- the book of children ;

The fathers coat -the coat of father

The boys bag – the bag of the boy;

Soʻz birikma va ibora quyidagicha farqlanadi.

Barchaga maʼlumki, soʻz birikmasi grammatikaning sintaksis boʻlimida oʻrganiladi. Sintaksis grek tilidan olingan boʻlib „syntasis“ yaʼni tuzish demakdir. Sintaksisning oʻrganish obyekti soʻz birikmasi va gap sanaladi. Sintaksis soʻz birikmalari va gaplarning hosil boʻlish yoʻllari, ularning turlari tiplari oʻrganiladi. Soʻz birikmalari soʻzlarning maʼlum mantiqiy va grammatik qoidalari asosida birikishidan hosil boʻladigan sintaksis birliklardir. Bundan maʼlum boʻladiki soʻzlarning munosabatga kirishishi uchun ichki maʼno tashqi grammatik moslik va ularning uygʻunligi talab qilinadi. Masalan ; qorning sovugʻi, koʻk oʻt kabilar.

Ingliz tilida ham soʻz birikmalarini hosil qilish uchun ushbu konstruksiya munosibdir. Misol uchun; oak tree, pine tree kabilarni keltirishimiz mumkin.

Soʻz birikmasini hosil qilish uchun kamida mustaqil maʼnoli soʻz boʻlishi, shu soʻzlar semantic grammatik jihatdan erkin munosabatga kirisha olishi hosil boʻlgan qoʻshilma ochiq konstruksiyani tashkil etish nominative funksiyalar ifodalashi kerak.

Xulosa qilib aytganda , ingliz tilidagi soʻz birikmalarining tasnifi tilni oʻrganishda muhim vosita hisoblanadi, chunki bu soʻzlar oʻrtasidagi mantiqiy va grammatik aloqalarni tushunishga yordam beradi . Soʻz birikmalarining toʻgʻri qoʻllanilishi, tilni yanada boyitadi va kommunikatsiyani aniq, ravon qilishga yordam beradi.

Shuningdek, soʻz birikmalarining oʻrganilishi ingliz tilining idiomatik va figurali qirralarini anglashga shuningdek, tilni oʻziga xos tabiiy tarzda ishlatishga imkon beradi.

Umumiy tahlil!

So'zlarga xos bo'lgan bu xususiyat so'z birikmalarida ham saqlanadi. So'z birikmalarining bosh so'zi so'z birikmasi tarkibida ham turlanish, tuslanish forma o'zgartirish xususiyatini saqlaydi. Natijada so'z va so'z birikmalarining paradigmasi vujudga keladi. Qiyoslang;

KITOB (Kitoblar, kitobim, kitobing, kitobimiz va hakoza)

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Togaymurodov, J. K. (2024). A LOOK AT THE ZAKIROV DYNASTY. *Web of Discoveries: Journal of Analysis and Inventions*, 2(5), 152-156.
2. Togaymurodov, J. K. (2024). THE LEGACY LEFT BY BOTIR ZAKIROV. *European Science Methodical Journal*, 2(5), 186-191.
3. Togaymurodov, J. (2023). SOCIAL POTENTIAL OF RELIGIOUS TOLERANCE. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 11(5), 215-218.
4. Tog'aymurodov, J., & Toshtemirova, G. (2024, October). JAHON SIYOSATIDA GLOBALASHUVNING O 'RNI. In *CONFERENCE ON THE ROLE AND IMPORTANCE OF SCIENCE IN THE MODERN WORLD* (Vol. 1, No. 9, pp. 9-11).
5. Togaymurodov, J., & Sharipova, S. (2024). SPIRITUALITY AS THE FOUNDATION OF HUMAN AND SOCIETAL CULTURE. *Western European Journal of Historical Events and Social Science*, 2(10), 70-73.
6. Togaymurodov, J., & Karimova, S. (2024). TASKS OF MAINTAINING RELIGIOUS TOLERANCE IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION. *Web of Teachers: Inderscience Research*, 2(11), 321-325.
7. Togaymurodov, J., & Toshtemirova, G. (2024). ISLAM AND ITS OPPOSITION FACTORS. *Web of Humanities: Journal of Social Science and Humanitarian Research*, 2(11), 151-154.
8. Togaymurodov, J., & Sharipova, S. (2024). INCREASED DEMAND FOR ALCOHOL AND SMOKING AMONG YOUTH. *Western European Journal of Historical Events and Social Science*, 2(11), 119-122